

הפגישה

מתוך "הנאמנים", ספרו של ל. סלייטר

סטטנטית והאנגלו-סכסית. תחת זאת, מצא עצמו נוטל זמן רב יותר ויותר מעסקי הנפט והתעשייה הכימית הגדולים של משפחתו ומקדישו לגורלם ולעתידם של פליטים יהודיים שנפזרו על פני מרחבי אירופה בשלהי מלחמת-העולם-השנייה. סונבורן אף לא ידע בביורו, כמה מבין אורחיו קיבלו את הזמנותיהם, שכן הם נקראו בחופזה בשיחות טלפון ובמברקים ממקומות רחוקים כמערב-התיכון וקנדה בשמו של ידיד ותיק של סונבורן, ארץ-ישראלי גוף ולבן-שיער, שבארה"ב כמעט לא היה ידוע מחוץ לחוגים הציוניים — דוד בן-גוריון, יושב-ראש הנהלת הסוכנות-היהודית, שהייתה אז מוסד רשמי-למחצה שניהל וייצג את ענייני הישוב היהודי בארץ-ישראל. בן-גוריון שהה בארה"ב זה חודש ימים כמעט, ובזמן זה נשא נאומים ללא הרף. הוא נאם לפני ארגונים ציוניים, לפני מנהיגים דתיים, לפני ראשי הציבור היהודי, לפני נדבנים עשירים. בכל מקום נתקל בחומה אטומה של אי-אמון, ספקנות וזלזול בכשורה שהביא עמו ובהצעות שביקש להעלות.

אפשר, שסיבת הדבר הייתה נעוצה בכורח לדבר בלשון משלים ורמזים, בעקיפין ועל דרך ההסתייגות. הוא היה נכרי ואורח בארץ זרה; ולא יכול להציע בגלוי נקיטת צעדים העלולים לעמוד בניגוד למדיניותה, ובסופם של דברים גם בניגוד לחוקיה. הוא לא יכול להבהיל את שומעיו או להרתיעם, שעה שבני עמו בארץ-ישראל כה תלויים היו בהם. היה עליו לברר ולדעת עד מה יכול הוא לסמוך על הקהילה היהודית העשירה ורבת-העוצמה באמריקה — הקיבוץ היהודי היחיד בעולם, לדעתו, שיכול ליטול על עצמו את ההתחייבות שלקבלתה חתר עתה.

התוצאות היו מאכזבות. כל שראה בן-גוריון אישר את דיווחיהם של שליחים קודמים. הממסד היהודי בארה"ב היה אמין ככל

אותו יום א' 1 ביולי 1945, היתה ניו-יורק מוטלת רדומה ומוכת גל-חום. אפילו ב-9 בערב נראתה העיר כמחבת להטת ענקית אחת, שבה ניטגנו מיליוני תושבים. הרדיו אמר, כי בלילה הקודם ישנו המישים אלף איש על חוף הים. רודולף ג. סונבורן השכים קום והורה לשרת-הבית שלו, מריי, להכניס בקבוקים רבים של משקה-קל במקרר ולפתוח את החלונות בדירת-הגג הכפולה שלו ברחוב 57 המזרחי, למען תחדור פנימה הרוח הקלה המגיעה מה"נהר המזרחי". הוא עצמו הציב את הכיסאות סביב-סביב בחדר המרווח ורם-התקרה, שקירותיו ירוקים-כהים וסרגליו לבנבנים. אורחים היו אמורים לבוא תוך מחצית-השעה והוא רצה שירווח להם ככל האפשר.

הוא לא ידע מה יהיה מספרם. בחום רב כל-כך, מבקשים בני-אדם להימלט מן העיר ולא לבוא אליה. והוא לא ידע מה עניין יהיה לבאים בתכנית שעמדה על הפרק, המלחמה באירופה נסתיימה שלושה חודשים לפני-כן. היטלר מת. יפן הייתה נתונה במחץ הפצצות מביסות.

הרהוריהם של האנשים היו נתונים לשלום, לפירות הטובים שיביא בכנפיו, לחיים קלים יותר שיהיו מנת חלקם של צאצאיהם. כל החדשות נסבו על הניצחון הממשמש-שבו ועל חזרה לחיים של שגרה. אכן, אותו יום לוהט לא רבו החדשות, טובות או רעות. שביתת נהגי המשאיות המפיצים את העיתון-נים שיתקה את המשלוחים אותו יום א'.

סונבורן היה החשב של חברה עתירת-מיליונים, וצאצא משפחה יהודית-גרמנית אמידה מבולטימור. בנעוריו היה שחקן ראגבי באוניברסיטת "ג'ון הופקינס" וטייס בחיל-האוויר של הצי במלחמת-העולם-הראשונה. צעד אחד מרצון, והוא יכול להתקבל בורעותיה המבוללות של האצולה הלבנה, הפרו-

שמדובר היה בכסף להזנת פליטים, באהדה למרגורלם, אך לא בכל הכרוך במפעל שאותו ביקש עתה בן-גוריון להקים. המנהיג היהודי עייף מדיבורים. הגיעה עת מעשים. הוא פנה אל הנרי מונטור, אשר כמנהל „המגבית-היהודית-המאוחדת” היה „אנציקלופדיה מהלכת על שתיים” על היהודים בארצות-הברית. היש בנמצא — ביקש בן-גוריון לדעת — עשרה, עשרים, שלושים יהודים בארה”ב, שעניינם בארץ-ישראל רב די הצורך, ונאמנותם לה ערובה לשמירת מוצא-פיהם עד שאפשר יהיה לו לשרטט לפנייהם, בלי כל הסתייגות, את שהוא צופה לבאות? האפשר לכנס פגישה של אנשים כאלה תוך שבוע או עשרה ימים, בלא לעשות לדבר פומבי? מונטור ערך רשימה; האנשים הוזמנו כפרטים, בשמו של רודולף סונבורן הנקי מכל רבב.

מקץ שישה ימים נחפו בן-גוריון, צוארון חולצתו פתוח ומקטרנו תלוי לו על זרועו, דרך אולם המבוא של מלון-דירות קטן ברחוב 60 המזרחי מספר 14, אשר בו התגורר, ויצא לרחוב בדלת הסובבת. בחוץ עורר בו החום הכבד ספקות. לא היה זה יום מעורר התלהבות. הוא פנה דרומה, ובצועדו לעבר מגוריו של סונבורן דבקה זפת המדרכות הנמסה בחום בסוליותיו. בהיכנסו לדירת-הגג מחה את אגלי הזיעה ממצחו. בעומדם על הסף לקבל את פני הבאים, נראו השניים צמד יוצא-דופן: סונבורן גבוה, הדור, קפיטליסט מעודן מכף רגל ועד ראש; בן-גוריון סעור, רגשני, קווצות-שיערו השב מתנפ-נפות סביב פניו — האינטלקטואל שנותק מספרייתו. השניים נפגשו בשנת 1919, בעת שסונבורן, לבקשת ידיד המשפחה לואיס ברנדייס, הלך לוועידת-השלום בוורסיי כמזכיר המשלחת הציונית האמריקנית, ולאחריה ביקר בארץ-הקודש. אף שהגיעו אל יעדם בדרכים שונות — סונבורן התייר על סיפון המחלקה הראשונה, בן-גוריון הסוציאליסט בבטן האניה — היו שני הצעירים לידידים, וכאלה נשארו במרוצת השנים.

עתה החליפו ביניהם נעוץ-ראש של שביעות-רצון בסופרם את הבאים זה אחר זה. שבעה-עשר הוזמנו. שבעה-עשר נכחו*. לא היו אלה היהודים העשירים ביותר ובעלי-השפעה הרבה ביותר באמריקה. מביניהם נזכר רק אחד — רודולף סונבורן — ברבי-מכר של שנת 1967 „החבורה שלנו”, המספר על המשפחות היהודיות הראשות באמריקה.

איש מבין התשעה-עשר לא נראה בעל תים יהודיים במיוחד, או לא-יהודיים במיוחד. שום הבדל בלבוש, בתספורת, במבנה אף או בצורת הגולגולת או הגוף, לא היה מבדילים מקבוצת אמריקנים אחרת כלשהי. אם אפיין את כולם דמיון חזותי כלשהו, היה זה מבט דאוג שאותו נשאו באשר הילכו, אפילו בבוקר יום א’ מייזע זה, ככל שהחניפה להם עצם הזמנתם לנכוח בפגישה. אחד בא מלוס-אנג’לס, אחד מטורונטו. האחרים באו ממיאמי ופרימינגהם, מפילדלפיה ופיטסבורג, מקליבלנד וקולומבוס, ממיניאפוליס וסנט-לואיס, נוארק וניו-הייוון, ויתרם מניו-יורק. אחד היה רב. חמישה היו פרקליטים. האחרים היו אנשי-עסקים. אחד היה בעל שרשרת בתי-מרקחת. אחד היה סוחר תכשיטים ואחר תעשיין נעליים. כל אחד וסיפור הצלחתו מאחוריו, סדור אישם בקפידה, כממחטתו רקומת אותיות-שמו.

* כן נכחו סונבורן ומונטור, ומספר האמריקנים היה אפוא תשעה-עשר. לבד מבן-גוריון, היו שם עוד שני ארץ-ישראלים: אליעזר קפלן, גנבר הסוכנות-היהודית, וראובן זסלני (שילוח).

הם הקשיבו בדממה לבן-גוריון, שאמר כי הם כולם קשורים במסע במדבר שנערך לפני 5,000 שנה ובאבות שהיו נוודים באותו מדבר לפני אלפיים שנה. הם באו לשמוע את דבריו מפני שהם יהודים, אך דווקא בשל כך הם לא יסכימו בנקל לאשר יש בפיו לומר.

בן-גוריון תחב והעביר אצבעו בין צוארונו לצוארו, בווכרו את האנשים הרבים שבאוניהם דיבר בחודש האחרון לעייפה. רבים מהם פשוט לא היו נכונים להאמין בעובדות העגומות של השמדת-העם, שנתגלו ונחשפו במחנות-הריכוז הנאציים ששוחררו זה מקרוב. מעטים היו מסוגלים להאמין, כי בעלות-הברית המנצחות ינהגו עתה שלא כראוי ולא יעשו צדק; לא ישקדו למלא הבטחות נושנות ולהביא גאולה לנדכאים. מעל לכל, הם היו אמריקנים ישרים, אשר סירבו אף להעלות בדעתם שיהיו עלולים להעמיד בסכנה את מעמדם המקובל ואת סמכותם בחברה האמריקנית — הישגים שנרכשו בדי עמל. בן-גוריון היריה מה תהא השפעת דבריו הפעם. הוא דיבר בשלהו אך במהירות ובאנגלית, שמבטאה זר באורח בולט. „בין חמישה לשישה מיליוני יהודים נרצחו על-ידי הנאצים”, אמר בראשית דבריו. המוקדים הגדולים של האוכלוסיה היהודית במזרח אירופה — פולין, אוקראינה, אותו סהרון מיושב בלתי-רצויים שנדחקו וצופפו לעבר הרי הקרפטים — שוב אינם קיימים יותר. קהילות יהודי מערב-אירופה נצטמקו. אחר שנות הסתתרות וחיים במחנות-ריכוז, ובמקרה הטוב ביותר, בגלות נטולת-ביטחון, ממוטטים אותם שרידים יהודיים ברוחם, והם עקורים לא רק מבתיהם, אלא גם נטולי כל הכרה בהם כבני-אדם בעלי זכות קיום עצמאי. האומות המנצחות — חוזה המרצה — הביעו אהדתן, אך לא יעשו יותר. אהדה היא דבר של ארעי; חיש מהר היא לובשת צורה של זלזול. כבר אירעו מהומות במחנות העקורים; הניצולים לא רק רוצים לצאת מגרמניה, הם רוצים לצאת מאירופה*.

הוא הביט סביב ושאל לצורך מליצה: „האם תקלוט אמריקה את הפליטים הללו?” אך הוא לא המתין למענה. סונבורן הבטיח כי לאחר-מכן יתנהל „ויכוח חופשי”, אך איש לא חלק על בן-גוריון בסוגיית ארה”ב אם באותו רגע, ואם אחר-כך. הם היו אנשים נבונים, הם ידעו כולם את שצריך לדעת על חוקי „שמור לי ואשמור לך” ועל מכסות-הגירה. הם ידעו כי בעוד שניתן להשיג אשרת-כניסה לאחות או לאחיין, אין בארה”ב, ולמעשה בשום ארץ אמריקנית או מערב-אירופית, מקום ליותר מקומץ שבירי-אדם ששרדו מ„הפתרון הסופי”. כאנשי-מעשה, ידעו כולם כל שצריך לדעתו על תנאי-קיום בלתי-יציבים. הם היו יהודים, ותדמיתו של כל יהודי בעיני עצמו מושפעת מהשקפה אנטי-שמית, ולו הממעיסה ביותר.

בן-גוריון אמר, כי ישנה ארץ יחידה הרוצה ביהודי אירופה, ואשר אליה רוצים היהודים — וביחוד הצעירים שבהם — ללכת. ארץ זו היא ארץ-ישראל. ולא זו בלבד שהיא רוצה בהם, אלא שהיא זקוקה להם, שכן עדיין אין היא ארץ, אלא ארץ יעודה, ארץ מובטחת. ישנם בה 600,000 יהודים ומיליון ערבים, והיא תוכל להיעשות מולדת רק אם יהיו בה היהודים לרוב. היהודים יצרו היסטוריה בארץ זאת. הם מתקיימים מאז

* אותו יום — 1 ביולי 1945 — התכנסו בכוריה ארבעים ואחד ניציגי מחנות-עקורים יהודיים וניסחו עצומה שהופנתה אל שלושת הגדולים שעמדו להיפגש כעבור חודש בפוטסדם, וקראה אותם לתמוך בהקמת מדינה יהודית.

מפני שהם האמינו ומאמינים בארץ-ישראל; ההבטחה הגלומה בארץ זאת ליכדה אותם יחדיו. הוא אמר, כי הוא לא ישקע בהוכחת טיעוני הציונות, וחיוכים עלו סביב-סביב.

כל הנוכחים ידעו, לפחות במעורפל, את תולדות הישוב החדש בארץ-ישראל. אחרי מלחמת-העולם הראשונה הפקיד חבר-הלאומים בידי בריטניה מנדט על ארץ-ישראל, תוך הנחה שזו תגשים את „הצהרת בלפור“ משנת 1917, שהבטיחה „הקמת בית-לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל“. על יסוד הבטחה זאת עלו אלפי יהודים מאירופה לארץ-ישראל. בשנת 1920 אישר מיניסטר המושבות הבריטי וינסטון צ'רצ'יל את ההבטחה מחדש, אולם מקץ שנה עשה לניתוק כל ארץ-ישראל שממזרח לירדן כדי להקים את המדינה הערבית „עבר-הירדן“. חבר-הלאומים נתן לכך הסכמתו. למעלה ממצחית כיכר-הלחם נעלמה, אך ההבטחה נשארה בעינה. בשנת 1939, על סף השואה הנאצית, פירסמה בריטניה את „הספר הלבן“ הנודע לשמצה, אשר הגביל את העליה היהודית „אלא אם כן מוכנים ערביי ארץ-ישראל להסכים לה“. צעד זה שם קץ אף להבטחה. בן-גוריון נעץ עיניו בנוכחים ולגם כוס מים עד תומה. הטמפרטורה בחוץ הגיעה ל-37 מעלות, ואפילו בחדר-המגורים המרווח והמאוורר של סונבורן כמעט לא נפלה מזה.

בן-גוריון המשיך ואמר, כי אך זה עתה בא מלונדון והוא משוכנע, כי מפלגת ה„לייבור“ תנצח בבחירות העומדות להיערך ותביס את ממשלת המלחמה של צ'רצ'יל. המאזינים נענו לו בהמהום של אישור; מפלגת ה„לייבור“ תמיד תמכה ברעיון הבית-הלאומי בארץ-ישראל.

אולם בן-גוריון לא העלה חיוך על פניו. הוא אמר כי בהיותו בלונדון נשתכנע, כי מרגע שתגיע מפלגת ה„לייבור“ לשלטון, היא לא תעשה דבר למילוי הבטחותיה; אדרבה, היא תתכחש להן. לא זו בלבד ש„הספר הלבן“ יישאר תקף, אלא תוך שנתיים-שלוש יתנערו הבריטים מן המנדט. מיניסטרוני החוץ הבריטי סבור כי יציבות במזרח-התיכון פירושה ארץ-ישראל הנשלטת על-ידי ערבים, והוא ישכנע את ממשלת ה„לייבור“ לגקוט עמדה ברוח זו.

בן-גוריון אף לא ציפה כי מיניסטרוני החוץ של ארצות-הברית ינקוט עמדה שונה מזו של מיניסטרוני החוץ הבריטי. שניהם דוגלים בסטטוס-קוו.

הרואים הנוכחים את הדברים עין-בעין עמו? בן-גוריון חזר וניסה לבחון את שומעיו. אפילו בתוך עמו שלו היה הוא כמעט יחיד בחיזוי מהלך הדברים. מנהיגים ארץ-ישראליים אחרים, סוציאליסטים ותיקים, פציפיסטים במסורתם ובמדיניותם, עדיין נתנו אמון בפתרונות פוליטיים, במו"מ, באמנות וברצון-טוב של מעצמות גדולות, ובעיקר בממשלת „לייבור“ באנגליה. רק קומץ חברי ה„הגנה“ היו שותפים לבן-גוריון בהערכת העתיד. בן-גוריון בא הפעם לארה"ב בידיעתה של הסוכנות-היהודית, אך בשום פנים לא בהסכמת כל חבריה פה-אחד. אחרים מחברי הנהלתה ראו בו בהלתן ושוטה. אמריקנים אלה, הלבושים כהלכה והאוכלים היטב, האמנם אף הם סבורים כך? הוא המשיך בהצגת טיעונו.

מרגע שיטשו הבריטים את המנדט — חזה בן-גוריון — ייווצר בארץ-ישראל חלל ריק, חלל ריק של שלטון. הערבים בארץ-ישראל אינם מסתירים את תכניותיהם למלא חלל ריק זה. אחיהם הערבים בארצות השכנות חלוקים לגבי מטרתיהם.

ותכופות אף רבים ביניהם, אולם הם יפלושו לארץ ישראל, לרבות „הלגיון הערבי“ העבר-ירדני, המאומן על-ידי הבריטים. השאלה שוב לא תהיה מה יאמרו הבריטים, או מה ירצו האמריקנים, או מה ימליץ הארגון החדש של האומות-המאוחדות ביום מן הימים. לא יהיה פנאי לכל אלה. בארץ-ישראל יתחולל מאבק אכזרי לחיים או למוות.

לפני יהודי ארץ-ישראל פתוחה רק דרך-פעולה אחת. הם יחלצו את הניצולים היהודיים ממצחנות העקורים בכוחם-הם, בכל אמצעי שיוכלו להפעילו ובאניותיהם שלהם. חרף איסורים, מצור ימי ו„ספרים לבנים“, הם יביאום למולדת ויקלטו אותם בה.

וכאשר הבריטים יצאו והערבים יתקפו, לא יהיה מסע אל מכלאות מוות; לא יהיה תור לעליה באניות פליטים; לא תהיה כניעה; יהיה מאבק.

הפעם היהודים יילחמו.

הדיונים נתמשכו כל היום, ומשתמו, תהו כמה מן המשתתפים לאן נעלמו הזמן והחום. הם עישנו והם שתו כמיות קוקה-קולה וג'ינג'ר-אייל — זו לא הייתה חבורת שותי משקאות חריפים — וזמן-מה אחר הצהריים הגיש לפניהם משרתו של סונבורן מיני בשר קר, גבינות, סלט ותה קפוא.

בשעות אחר-הצהריים המאוחרות, בהגיע משב קל מכיוון ה„גהר המזרחי“, ניתנה לאורחים הזדמנות להפעיל את משור-טיהם שלהם. הם העלו הצעות ובן-גוריון ניענע להם בראשו. הם שאלו והוא השיב עליהן. אחדים מהם נאלצו לפרוש, כדי לא לאחר מועדי מטוסים ורכבות. בן-גוריון נשאר עם היתר, הסביר ביתר פירוט, קבע מסמרות, ולא דרש משהו מסוים, כמו מצא בעצם נוכחותם והתעניינותם התחייבות לעשות כל שיידרש לעשותו.

דבר לא נרשם במהלך הפגישה. לא נתבקשו הבטחות מיוחדות ולא ניתנו. הדבר הנהיר היחיד שזכר כל אחד מהמשתתפים היה אי-הביטחון שחש בסוף הדיון לגבי המצופה ממנו.

שנים מספר לאחר-מכן, בכותבו תזכיר סודי, ציין רודולף סונבורן תוך שיכול להסתייע במבט-לאחור, כי „אותו יום בלתי-נשכח נתבקשנו להתארגן כזרוע האמריקנית של מחתרת ההגנה“. לא ניתן לנו רמז כלשהו לגבי מה שעשויים אנו להידרש לעשותו, מתי נידרש לעשות דבר-מה ומיהו שיבוא לדרוש מאתנו. אנו פשוט נתבקשנו לעמוד הכן ולגייס אמרי-קנים בעלי השקפות דומות לשלנו. נתבקשנו לא לגלות את דבר הפגישה“.

בסתיו נסתיימה מלחמת-העולם השנייה באסיה. נולד עידן הגרעין. ואחת לאחת, כמו נשמעה ההיסטוריה לשרטוט אכזרי כלשהו שהתוה בן-גוריון, נתאמתה כל תחזית שצייר לפני הנוכחים בביתו של סונבורן לגבי בריטניה וארץ-ישראל. ממשלת „לייבור“ באה במקום ממשלת השמרנים של ימות המלחמה בראשות וינסטון צ'רצ'יל. מיניסטר החוץ שלה — ארנסט בווינג הנוקשה, איש האיגודים-המקצועיים שנטה בעבר אהדה לציונות — נכנע למקצועני משרד-החוץ הבריטי ותמך ב„ספר הלבן“. על העליה היהודית המוכרת לארץ-ישראל בא קץ בספטמבר, כשמחנות העקורים באירופה שקקו שרידים חסרי-מנוחה שניצלו משואת „הפתרון הסופי“. איש באירופה או באמריקה לא רצה בהם.

